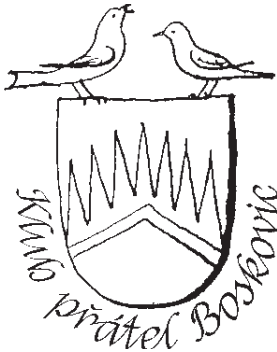

Vlastivědné listy Boskovicka

Číslo 1
březen 2012
ročník 20 (25)

Zprávy z Klubu přátel

Výroční členská schůze.

V úterý 28. února se uskutečnila výroční členská schůze Klubu přátel Boskovic. Na schůzi byla podána zpráva o hospodaření a revizní zpráva. Ve zprávě o činnosti bylo konstatováno, že veškeré plánované úkoly klub splnil. Největším úkolem náročným nejen na organizační činnost, ale i na zajištění finanční bylo odhalení pamětní desky na rodném domě Augustina Bergera ke 150 výročí jeho narození. Zde je nutné velmi kladně hodnotit pomoc města Boskovic a také velmi dobrý přístup ze strany Národního divadla v Praze. Nad plán se podařilo uskutečnit odhalení pamětní desky na Dětské léčebně na Smetanově ulici spojenou s připomenutím bitvy u Zborova.

Také zpráva o hospodaření Klubu, přednesená Jarkou Kovaříkovou a zpráva revizní komise přednesená Josefem Šafářem konstatovaly, že KPb hospodařil s péčí řádného hospodáře a nebylo shledáno žádné pochybení v hospodaření.

Přítomní byli seznámeni s návrhem plánu práce na rok 2012.

Protože se k diskusi ke zprávám nikdo nepřihlásil bylo přistoupeno k volbám nového výboru. Volební komise navrhla za předsedkyni Jarku Winklerovou, protože dosavadní předsedkyně požádala o uvolnění vzhledem k osobním problémům. J. Winklerová byla jednomyslně zvolena. Do výboru klubu byli navrženi Jiří Bušina, Eva Čadová, Alice Dobešová, Jaroslava Kovaříková, Ilja Melkus, Věra Palánová, Oldřiška Sokolová a Stanislav Živný. Za členy revizní

První písemná zmínka o Boskovicích a rod pánů z Boskovic ve 13. století

V létě roku 1222, 26. srpna, v Olomouci vydal český král Přemysl Otakar I. listinu určenou mistru Hermannovi von Salza a bratřím řádu německých rytířů, v níž řádu potvrdil držbu všech jejich majetků v zemi a přiznal jim určité právní výsady. Mezi svědky tohoto právního aktu je uveden Jimram z Boskovic – Emmeramus de Bozcowiz, čímž se tak poprvé mimoděk zmiňují Boskovice, které se zřejmě nedlouho předtím staly Jimramovým sídlem.

K setkání v Olomouci došlo jistě v souvislosti s pohřbem moravského markraběte Vladislava Jindřicha, který zemřel 12. srpna. Markrabě byl pochován ve velehradském cisterciáckém klášteře, který společně založil s olomouckým biskupem Robertem a který byl ještě v době jeho pohřbu rozestavěn (biskup Robert vysvětil klášterní chrám P. Marie až v r. 1228). Vladislav Jindřich se mimo jiné zasloužil také o uvedení řádu německých rytířů do českých zemí – na přelomu 12. a 13. století se němečtí rytíři nejprve usadili ve staré německé osadě obchodníků a řemeslníků v Praze u kostela sv. Petra Na Poříčí, kde zřídili špitál a komendu; v době vydání privilegia měli nějaké majetky i na Moravě a na Opavsku.

Vydání privilegia také souviselo s emancipací církve – s tzv. bojem o investituru, tedy o obsazování církevních úřadů. Zatímco v západní Evropě tento spor probíhal od 11. století a byl vyřešen uzavřením wormského konkordátu r. 1122, v českých zemích tento spor vyvrcholil na začátku 13. století mezi panovníkem Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem. K dohodě došlo, po letech sporů, r. 1221 vydáním privilegia pro pražskou diecézi a následujícího roku vydáním tzv. velkého privilegia pro všechny kláštery a kostely v zemi. V této souvislosti obdržel privilegium i řád německých rytířů.

Vraťme se však k Jimramovi z Boskovic. Při významných právních aktech panovníka byli vždy přítomni svědci a bylo tomu tak i v tomto případě. Na prvním místě to byli církevní hodnostáři – olomoucký biskup Robert a opatí velehradský a hradíšťský, dále královští a zemští úředníci – komorník Bavor, číšník Sulislav, mistr lovců Slavěta, královský podkomoří Hrozna, královský podčíšník Holáč a kasteláni – olomoucký Zaviš, přerovský Ctibor, podivinský Boruta, znojemský Prosimír a další úředníci; mezi svědky můžeme poznat i členy

– „zakladatele“ významných moravských šlechtických rodů – Štěpána z Medlova, předka pánů z Pernštejna, Gerharda ze Zbraslavi, předka pánů z Kunštátu, a Jimrama z Boskovic. Zatímco však ostatní svědky známe i z jiných listin vydaných v prvních desetiletích 13. století, ať už zeměpánem, církevními hodnostáři nebo i šlechtici, Jimram z Boskovic je zmíněn právě na této jediné listině. V letech 1213-1225 se na listinách mezi svědky sice objevuje nějaký Jimram – coby kastelán znojemského hradu, tedy jako vysoký královský (či markraběcí) úředník, ale jak již upozornil A. V. Šembera, autor monografie o pánech z Boskovic, nelze jej s naším Jimramem z Boskovic ztotožnit, neboť přináležel k jinému významnému rodu – rodu pánů z Pernštejna; z r. 1220 je totiž známa jeho pečeť s vyobrazením zubří hlavy s houžví v nozdřích – erbovního znamení Pernštejnů. Zůstává tedy záhadou, odkud se náhle objevil šlechtic, uvedený jedinkrát v řadě mezi nejvýznamnějšími muži země, aby pak zase zmizel z historického obzoru.

Zmíněný A. V. Šembera navíc za prvního předka pánů z Boskovic uvádí Velen – v soulase s erbovní pověstí pánů z Boskovic, která však vznikla pravděpodobně až někdy ve 14. století, i tak patří k nejstarším moravským erbovním pověstem (podobně jako erbovní pověst pánů z Pernštejna). A i když na začátku 13. století se někdy mezi svědky nějaký Velen objevuje, nelze jej za předka pánů z Boskovic považovat, není pro to jediný důvod – snad kromě shody jména, což samo o sobě nestačí.

Petr Vítámvás

V polovině 13. století – k r. 1250 a 1255 – se pak v pramenech objevují Jimram a Velen z Boskovic, synové Lamberta z Boskovic (ten je znám z let 1237-1263). O jejich vztahu k prvnímu Jimramovi však nic nevíme, o nějakém příbuzenství můžeme snad uvažovat jen na základě vlastnictví rodového sídla a opakování jména Jimram v další generaci. (U šlechtických rodů bylo běžné, že se některé oblíbené jméno opakovalo v následných generacích; avšak bez dalších důkazů z této skutečnosti nelze jednoznačně vyvozovat příbuzenství.)

Ke konci 13. století, po přetržení tří desetiletí, se znovu objevují šlechtici s přídomkem z Boskovic – Oldřich a Arkleb, nakořím jsou ale příbuznými předchůzci, se můžeme jen dohadovat. Musíme se smířit s tím, že pro 13. století jsou prameny poměrně skoupé na informace ohledně šlechtických rodů, které se teprve v tomto století konstituovaly a jejichž členy známe zejména díky tomu, že se pohybovali v blízkém okolí panovníkové a svědčili na jim vydaných listinách. A třebaže stejně jako pro rod pánů z Boskovic, máme pro 13. století jen kusé zmínky i pro Boskovice samotné, které jsou zmiňovány vlastně jen v přídomku členů šlechtického rodu, můžeme – i díky poznatkům archeologů, i když pro dané období také jen dílčím – konstatovat, že Boskovice se od 13. století staly sídlem šlechtického rodu a centrem panství, a zůstaly jim až do zrušení patrimoniální správy v polovině 19. století, kdy se pak staly správním centrem Boskovického okresu.

Klub přátel Boskovic

vyhlašuje při příležitosti 790. výročí první zmínky o Boskovicích

fotografickou soutěž

BOSKOVICE ZNÁMÉ-NEZNÁMÉ

/krásné i ošklivé/

Boskovice mým pohledem ❖ Boskovické památky

Soutěž proběhne v těchto kategoriích:

1. kategorie – do 15 let

2. kategorie – 15 let – dospělí

Černobíle i barevné fotografie formátu A4 zasílejte na adresu:

Jiří Bušina, Plačkova 23, Boskovice 680 01

do 5. září 2012

Práce označte na zadní straně:

jménem, věkovou kategorií, adresou, e-mailovou adresou.

Vybrané fotografie budou oceněny věcnými cenami a vystaveny.

komise navržený Eva Nečasová, Josef Šafař a Bohuslav Válka. Jiné návrhy nebyly a všichni byli zvoleni.

Nově zvolená předsedkyně poděkovala Evě Šmětkové za její dosavadní práci pro Klub a předala jí kytky.

Návrhová komise pak předložila návrh na usnesení. Ten byl bez připomínek schválen.

Plán práce na rok 2012:

1. Uskutečnit dvě členské schůze
2. Pečovat o provoz mikve v domě U Templu 3/5
3. Pokračovat ve vydávání VLB
4. Pravidelně sledovat stav informačních tabulí na Naučných stezkách zdraví a opravovat zjištěné závady
5. Pokračovat ve spolupráci s Klubem přátel Pardubicka a Klubem historie a vlastivědy Hustopečska
6. Uskutečnit 2 poznávací zájezdy – podle návrhu členů KPB
7. Přípravovat medailonky boskovických osobností
8. Vydat publikaci k 790. výročí města
9. Akce k výročí města Boskovic

Přítomní pak pokračovali v diskusi při kávě a moučniku.

Vydávání Vlastivědných listů

Tímto číslem VLB 1/2012 zahajujeme již dvacátý ročník obnoveného vydávání. Myslíme si, že můžeme konstatovat, že si VLB získaly oblibu mezi čtenáři. Chtěli bychom touto cestou poděkovat všem, kteří se o vydávání zasloužili. Hlavně děkujeme všem, kteří se nebáli vzít do ruky pero a napsat příspěvek. Bohužel, řada pravidelných dopisovatelů prořídla. Většina z nich odešla z tohoto světa. Chtěl bych vzpomenout pana Kouřila z Velkých Opatovic, Dokoupila z Vano vic, nebo Vícha z Boskovic.

Děkujeme také těm, kteří v současné době píšou a paní Melkusové, která nám distribuuje VLB k občanům jako přílohu regionálních novin Boskovicko. Dík patří i městu Boskovice, které nám poskytovalo příspěvek z grantového programu města a také Zahradnickému podniku Šmelcovna pana Janků, který nám také poskytoval finanční pomoc.

Na počátku tohoto jubilejního ročníku Vás všechny čtenáře vyzýváme, nebojte se vzít pero do ruky a napište, co je ve Vašem okolí zajímavého z historie obce, kdo významný žije ve Vašem okolí o kterém by ostatní měli vědět.

Nám, kteří VLB připravujeme přejí hodně čtenářů a hlavně také hodně dopisovatelů. Ať se nám práce daří.

Klub přátel Boskovic, o.s.
ve spolupráci s Muzeem Boskovicka a Gymnáziem Boskovicka

Vzpomínkové setkání
u příležitosti 70. výročí
odsunu Židů z Boskovicka
v úterý 13. března 2012 v 16⁰⁰
v přednáškovém sále Muzea Boskovicka
v Rezidenci, Hradní 1.

Srdečně zvou pořadatelé.

Ze starých pamětí ...Svatby na Malé Hané

Svatby na Malé Hané se v 19. stol. slavily hlučně a veselě. Svatební veselí u rodičů nevěstých trvalo i několik dní, nejčastěji však 3 dny.

Mladí se seznamovali různými způsoby. Zpravidla byl pověřen někdo z rodiny, ať už to byl kmotr, vzdálený příbuzný apod. nebo i dobrý soused či přítel rodiny, aby učinil návštěvu v domě, kde se nacházela nevěsta. Při důvěrném a otevřeném rozhovoru pak obvykle brzy vyšlo najevo, jest-li nevěsta a její rodiče dovoli, aby nápadník, za kterého prostředník (tumač) jednal, směl docházet do jejich domu jako ženich. Když bylo přijetí příznivé, bývala tato záměst stvrzena a přátelství rodin uzavřeno.

Známosti v sousedství nikdo nesmlouval a stejně tak i známosti učiněné na pouťích, posvíceních nebo jarmarácích bývaly bez prostředníků (tumačů). Ale tyto známosti se často rozcházel, protože rodiče jedné nebo druhé strany s nimi nesouhlasili a rázně jim zabránili. Občas skončily i samy, protože děvče či mládenec nebo i oba došli k poznání, že rozdíl mezi nimi jsou natolik velké a povahy různé, že shoda mezi nimi není možná. Známosti mladých lidí však bývaly vesměs čestné, nemanželských dětí bylo velmi málo.

Na gruntech byla vypravována obvykle velká a hlučná svatba(až do r. 1880) zvláště, když to byla první svatba v té rodině. Nevěsty mívaly připravenou výbavu, která pozůstávala ze šatstva, prádla, plátna, perin, nábytku, kuchyňského náčiní atd., ale také krávy někdy i koně a peněžní hotovosti nebo i pozemků. Matky se pečlivě staraly, aby jejich dcera měla ulehčený začátek svého hospodaření a proto bylo všeho chystáno do zásoby, aby toto vydrželo na několik let. Prádlo a povlečení na periny bývaly z vlastní práce, jemná přize z napředěného lnu se dala do bělidla a pak se nechala utkat podle různých vzorků tkanina, která byla velmi trvanlivou.

Když se měl hoch přiznít do jiného gruntu dostával výbavu jako nevěsta.

Na svatbu dělaly se přípravy už dlouho dopředu. Prase a telata nebo i jalovice určená na porážku se dobře krmily, chovala se drůbež, a čeho nestačilo z vlastního hospodářství, bylo dokoupeno. Před svatbou peklo se několik dní, koláče, masa, a obvykle i domácí drobné pečivo z cukrového těsta na vslůzku. Do domu nevěsty byly přizvány hospodyně ze sousedství, které při takových příležitostech ochotně pomáhaly, a bylo zvykem, že to bývala některá ze starších hospodyň, která měla všechno v paměti a přísně dbala na to jaký postup zvolit a čeho všeho je třeba ještě opatřit, aby se zachovaly (nebyly pomluceny).

Druziček a mládenců bývalo několik párů. Druzičky zvolila si nevěsta z kamarádek nebo i někdy volila druzičky ze strany ženicha. Mládenec si zvol ženich obvykle sám. Úloha mládence byla velmi významná. Obvykle týden před svatbou se mládenci sešli u nevěsty, aby bylo dojednáno pozvání svatebních hostů. Povinností mládenců pak bylo zamýšlené hosty na svatbu pozvat. Svát chodili ve dvojicích, a když byla svatba opravdu hodně veliká, měli mezi sebou rozděleny i jednotlivé vsi, aby skutečně

nikdo nebyl nedopatřením opomenut. Pozvání na svatbu pak vypadalo asi takto: „Pan ženich a panna nevěsta vzkazují vás pozdravovat, abyste se za ně nestyděli, v den ten a ten je do chrámu Páně doprovodili a potom za hostě se dostavili.“ Když toto pozvání odříkali, hospodyně jim podala již přichystaný nůž a bochník chleba, aby si zakrojili jejich chleba. Každý z mládenců tak učinil a malý kousek chleba pak uložili do kapes, aby jej mohli odevzdat nevěstě s říkáním „aby nevěstě slepice hojně vajec nesly“. Pozvání hostě pak posílali do domu svatby dary, někdy je buď přinesli, nebo i přivezli. Tyto dary se nazývaly „půjčkou“. Posílala se pšenice, másto, tvaroh, drůbež atd. Tato „půjčka“ byla doručována do neděle před svatbou a počítalo se s tím, že ten, kdo ji poslal, se dostaví i na svatbu.

Z pozvaných přicházeli místní a přespólní přijížděli na vozek nebo na saních, podle toho jaká byla roční doba. Předem byla zmluvena i místa pro koně u sousedů. Koně byli ozdobení fábory, pentličkami nebo i umělými květinami, postroje byly načerněné, přezky a mosazné kroužky pečlivě vyleštěné. I bič měl mašličku, a aby se mohlo dobře bičem praškat, byly v oblíbené krátké hedvábné šňůrky, které se na něj navazovaly. Pokud se muselo jet na oddavky do jiné vesnice, požádali se předem sousedé, aby své povozy k jízdě zapůjčili. Obvykle čeledínové jezdili s koňmi a před potokem nebo i nějakou kalužinou se zastavili a nechtěli pokračovat dál, dokud nebudou mít peníze na nový bič. Dávalo se tedy čeledínům od všech spropitné – peníze na bič. Někdy se střelelo i z bambitek, ale tento obyčej nebyl častý, protože se koně při jízdě plašili a nejednou se stalo i neštěstí.

Svatební veselí bývalo zpravidla v úterý, ale již v neděli před svatbou bývalo v domě svatebním pěkně hlučno. Druzičky, mládenci, ženich, kuchařky atd. všichni ti, kteří svatební slavnost měli na starosti, se scházeli nejen k dalším domluvám a svatebním přípravám, ale i k volné společné zábavě, která byla mnohdy vlastně vítanější nežli samotný den svatební. Obvykle byla pro všechny připravena večere a tam, kde se pomyslelo i na muziku a tanec přišli brzy i muzikanti vyhrávat. Ti pak dostali zákusek a pivo než se všichni rozešli.

Značnou starostí bylo obstarat dostatek různého nádobí na stoly, to bývalo obvykle od sousedů vypůjčeno a označeno různými znaménky, aby nedošlo snad k záměně a každý dostal zapůjčené v pořádku zpátky.

V úterý ráno začínal svatební ruch velmi brzy. V komůrce či světnice se chystala nevěsta, které byly nejprve upraveny vlasy a na hlavu připraven svatební věnec a teprve pak se oblékala do svatebních šatů a zdobila se dalšími ozdobami. Věnec býval rozmanitých forem z umělých květů a zelených listků, oblíbené byly droboučké kvítky i lističky. Milou nevěstinou povinností bylo opatřit ženichovi „kytku“, která bývala většinou z rozmarýny nebo později z myrty, a do níž byly vloženy umělé růže nebo jiné barevné pentličky. Tuto „kytku“ si ženich uvažoval zepředu na levou paži.

Věnce i kytky bývaly projevem a důkazem nevěstina nejlepšího vkusu a často prozrazovaly sílu lásky a naděje, kterou nevěsta vkládala do budoucnosti po boku svého vyvoleného. Stejně tak starost a pilno měly druzičky s přípravou svých věnců a „kytek“ pro mládence. Ačkoliv se téměř vždy domluvily předem na formě a druhu, přece jen každá z nich vložila do tvaru a ozdob něco osobitého, co vyjadřovalo a odráželo její vnitřní rozpoložení. V té době tak oblíbená květomluva dávala jim možnost vyjádřit mnohem více nežli by bylo možné pouhým slovem.

Obleky svatebčanů bývaly vždy nové, ať to byla druzička, mládenec, nevěsta nebo ženich. Nevěsta opatřila ženichovi košili s kravatou, v dřívějších časech hedvábný šátek na krk. Ženich dával obvykle nevěstě botky, střívice, někdy dával náušnice a prsten. Nevěsta oplácela rovněž prstenem.

Mezitím, co se nevěsta strojila, přibývalo hostů. Nejprve přijížděli nejbližší příbuzní a později ostatní svatebčané. Odchod dcery z rodného domu býval záležitostí tklivou a dojemnou, loučení matky s dcerou často budilo pohnutí a slzy. Před rodiče nevěsty, a rodiče ženicha předstupovali oba snoubenci a krátkými slovy děkovali za vychování načež dostali od všech rodičů pozhnání. Byli-li kdo ještě z prarodičů naživu činili to stejné jako rodiče. Při udělování pozhnání bylo někde pokleknuo, jinde snoubenci sklonili hlavu při vložení rukou. Z velké části měl na starosti promluvu k rodičům „řečník“ (družba), který mival pro tuto chvíli připravenou vhodnou řeč. Obvykle byla sestavena na základě citací z Bible a nabádala k věrnosti, bohabojnosti a moudrosti manželů. „Řečník“ byl vlastně vykonavatelem nebo pořadatelem tohoto důležitého rodinného aktu. On předváděl snoubence před rodiče i rodiče vyzýval.

Po udělení pozhnání a rozloučení nevěsty s rodiči se jelo do kostela k oddávkám. Když svatební společnost vyjžděla nebo pěšky vycházela, bývala jim místní chasou zahrazena (zalikována) cesta. A to tak, že se na natažený provaz připevnila nějaká látka, na kterou se pak špendlily různé hedvábné nebo vlněné šátky, pentličky a věnce s rozmarýnou. Cílem zalikování bylo získat pro chasu co možná největší výkupné od ženicha za nevěstu. Při některých svatbách bývalo „zalikovadel“ několik, a někdy u nich docházelo i k urputnému vyjednávání a nejednou dokonce i k násilí. Ale obvykle se strany dohodly, takže průvod pokračoval nerušeně dál. Do kostela vedl nevěstu první mládenec a ženicha první druzička. Duchovnímu, který měl oddavky vykonat, doručila první druzička pěknou kytku.

Po oddávkách vraceli se svatebčané zpět do domu nevěsty. Pokud byla svatba v místě, čekávali před kostelem muzikanti a doprovázeli svatební průvod až do domu veselou hudbou. Po návratu se všechny druzičky a nevěsta musely převléci do jiných šatů a teprve potom se zasedlo ke společnému stolu či stolum. „Řečník“ (družba), měl dozor nad pořádkem, jak a kdo si má kam sednout. První bývala posazena nevěsta do rohu za stůl vedle ní po pravé straně ženich vedle

Ze starých pamětí ...Svatby na Malé Hané

Věra Palánová

ženicha starosvat, vedle starosvaty rodiče ženicha, potom ostatní hosté. Po levé ruce nevěsty byly pak po pořádku usazeny všechny družičky. Na Malé Hané se velmi dbalo na to, aby nejbližší a nejvzácnější členové rodiny nebo významní hosté byli poctěni zasednutím u stolu nevěsty. Mládenci měli za úkol posluhování hostům, nošení jídel, příkrmů, nápojů a teprve po ukončení oběda mivali oni sami a kuchařky svoji tabuli. Dříve nežli se začalo obědovat, přicházeli nejprve členové rodiny a pak i ostatní a nevěstě házeli dary na talíř. Byly to nejčastěji tereziánské tovary a tyto peníze měla nevěsta bedlivě strážiti.

Oběd byl obvykle sestaven z hovězí polévky, hovězího masa, vepřové a telecí pečené, kuřat, pečené husy nebo krůty, k tomu příslušné omáčky, křen, švestkové kompoty apod. Podávaly se koláče, někde i dorty a ke konci pak i výslužka nevěsty (nevěstin koláč). Nevěstin koláč byl uměleckým dílem kuchařek a svoji lahodnou chutí byl králem mezi pečivem. Býval ozdoben sladkými cukrovinkami, které bývaly napíchnuty na okraji na kratších, směrem do středu pak na vyšších dřevěných špejích, které byly opleteny malovaným papírem s trásnými. Koláč se pekla na velkém plechu a nejednou musel být

otvor pece kvůli jeho zdárnému upečení značně rozšířen. „Nevěstin koláč“ se přinášel až po všech jídelch tedy při ukončení hostiny a mládenec, který ho nesl, mival u toho velké žertovné říkání. Některé se dochovalo. Rozdělením nevěstina koláče byla pověřena starosvata a ta podělila všechny hosty malým kouskem, cukrové pečivo se nechávalo dětem. Mezitím, co se dělí koláč, objeví se najednou na stole nevěstina peřina (podhlavník), kterou pevně drží v rukou všechny sousedky a tetičky a již se hlásí „kupci na peřiny“. Jsou to obvykle dva sousedé nebo dva mládenci imitující obchodníky a nastává smlouvání koupě za peřinu. Bývalo přitom mnoho smíchu a zábavy zvláště, když se podařilo smlouvajícím vyrvat peřinu sousedkám z ruky a za všeobecného veselí „kupování peřiny“ vtipnou řečí dovršit. Kupec obnos zaplatí a peřina se odnese. Peníze „za peřiny“ dostávají sousedky, které se pak asi za týden po svatbě sejdou a pozvou a počastují i novomanžele.

Mezi hodováním hrávala muzika pro radost, a když hostina skončila, zpívali svatební hosté různé písně zejména národní, svatební, ale i vlastenecké. Nejčastěji se však zpívalo: „Pokoj, zdraví, požehnání, staniž se v tomto domu

... atd.“

V tom čase měli oběd mládenci, kuchařky a muzikanti. Nevěsta a družičky se někdy opět převlékly do jiných šatů a potom se šlo do hostince, kde se odbývala taneční zábava. Svatební hosté provázeli na této cestě muzikanty veselým popěvováním a výskáním. Při vstupu do taneční místnosti byla nachystána nová překážka pro ženicha. Na místě vyhrazeném pro muzikanty seděla u stolu místní chasa a stůl byl pomalován různými předměty, mezi nimiž ale vynikal dlouhý žebřík se šprulemi. Stůl musel ženich vykoupit prostřednictvím „řečníka“ (družby) a obvykle zaplatil tolik mázů piva kolik špruší bylo namalováno. Jakmile byl stůl vykoupen, zasedli muzikanti na svá místa a zábava mohla začít. Mládež hleděla si od počátku tance, ale starší hospodáři, sousedé, usedlí společně ke stolům, kouřili, připíjeli, ale později se dávali také do tance a všechny hospodyně museli v kole protočít.

Po půlnoci bylo odbýváno čepení nevěsty. Ženy, hospodyně, shromáždily se kolem nevěsty a snímaly ji svatební věnec z hlavy a přitom zpívaly zvláštní případnou píseň s doprovodem hudby. Na to jí zavázaly hlavu šátkem podle místního obyčeje a odevzdaly nevěstu

ženichovi.

Tancovalo se většinou do čtyř hodin do rána, ale někdy i déle. Pak se všichni rozcházeli ke krátkému odpočinku. Velmi brzy ráno ale již mládenci zvesela obcházelí opět po domech a budívali svatební hosty. Bývalo plno smíchu, žertovalo se, ale vedly se i vážné řeči o hospodářství a cizí hosté byli provázeni hospodářstvím hostitele. Proto se zachovávala i určitá vážnost a pořádek.

Druhý den svatebního veselí zahráli muzikanti před polednem u nevěsty, kam se již scházeli mládenci a pak spolu s muzikanty šli po vsi a pro každou družičku se v domě zastavili. V krátkém čase tak byla celá společnost pohromadě. Pak bývala společná pozdní snídaně a po snídani se šlo opět tancovat. Pozdě odpoledne následoval oběd a po něm ještě dlouho do večera se zase tancovalo, zpívalo a veselilo. Nežli se hosté rozjeli domů, přišli se rozloučit s novomanželi a poděkovat hostitelům.

Třetího dne se přestěhovala nevěsta do domu svého manžela. Loučení s otcovským domem bývalo vždy velmi dojemné.

Podle starých pramenů a vzpomínek pamětníků zpracovala a upravila Věra Palánová

Pohled do historie domů a obyvatel - vila č.p. 111 v Šebetově

Úvodem dnešního vyprávění si Vás dovoluji pozvat na malý výlet, jehož prostřednictvím navštívíme jeden z malebných koutů Českomoravské vysočiny. Příběh domu, s nímž Vás chci dnes seznámit, se totiž začal odvíjet před téměř sto padesátí lety právě zde - v nevelké vesničce Německé (dnes obec Sněžné) u Nového Města na Moravě.

12. ledna roku 1865 možná padal sníh, možná mrzlo, či snad byla právě obleva - ať tak či onak, rozhodně to nezměnilo nic na skutečnosti, že toho dne se v budově místní, tzv. „dolní“ (evangelické) školy na č.p. 67 narodil chlapec, jenž dostal při křtu jméno Josef. Jeho otec, též Josef, příjmením Novák,

pocházel z obce Hořátek u Poděbrad. Do Německého nastoupil jako učitel začátkem 50. let 19. stol. Někjakou dobu zde současně zastával i práci poštmistra a navíc se zabýval sepsáním historie obce. Do výslužby odešel coby řídící učitel v r. 1892. - Zdá se, že J. Novák vedl i spokojený rodinný život. S manželkou Annou, která pocházela z Německého, vychovali společně pět dětí, přičemž rozhodně nešlo o výchovu jen tak ledajakou. To ostatně dokazuje fakt, že všichni tři synové dosáhli vyššího vzdělání, a odbornou školu úspěšně dokončila i jedna z dcer (později vedla po svém otci poštovní úřad). Z toho, co zde bylo řečeno, tedy vyplývá, že Josef Novák ml. strávil mládí

na studiích, která ukončil na sklonku 80. let titulem doktor všeobecného lékařství. Kam vedly jeho první kroky, se mi zatím zjistit nepodařilo - tedy ne, že by to nebylo důležité, nicméně snad daleko důležitější je informace, která hovoří o tom, že mladý lékař posléze přichází do Šebetova. - Je nejvyšší čas vrátit se z výletu zpět domů...

Na konci června r. 1891, v pouhých 49 letech, podlehl zhubné nemoci „magistr hojivci a obvodní lékař“ v Šebetově, Ludvík Blaha. Nemohu nepřipomenout, že jeho otec Antonín působil jako lékař na zdejší zámku více jak čtyřicet let (od zač. 30. let 19. st.); sám Ludvík pak bezmála dalších dvacet let. Odchodem L. Blahy (zemřel bezdětný) se tak sice v Šebetově uzavřela kapitola jedné lékařské rodiny, nicméně totéž nelze říci o výkonu zdejší praxe. - Začátkem r. 1893 nastupuje na uvolněné místo obvodního, panského a pokladničního lékaře dosud svobodný MUDr. Josef Novák. Zatímco rodina jeho předchůdce žila v selském stavení vedle zámku (č.p. 6), J. Novák se musí prozatím spokojit s bytem v nájemním domě majitele zdejšího velkostatku, barona M. Königswartera (část obce Obora, č.p. 101). V poněkud stísněných podmínkách si zde zřizuje malou ordinaci s „domácí lékárnou.“

28. srpna roku 1896 bylo možná horko, možná se naopak obloha zatáhla, či snad dokonce začalo pršet - ať tak či onak, rozhodně to nezměnilo nic na skutečnosti, že se v tento den MUDr. Josef Novák v Brně na městském úřadě oženil. Jeho vyvolenou se stala M. Sedláková, dcera obchodníka z Lažánek u Blanska. V r. 1899 se manželům narodila dcera Olga, po pěti letech, v dubnu r. 1904 syn Vladimír. Ostatně, zmíněný rok je pro J. Nováka a jeho rodinu významný ještě z jednoho důvodu: stěhují se totiž

Miroslava Boháčková

do „svého“!

Jak lze využít z předchozí věty, MUDr. J. Novák se na samém prahu nového století rozhodl pro stavbu vlastního domu, či spíše jednopatrové vilky, v níž zamýšlel s rodinou nejen bydlet, ale pochopitelně i provozovat moderní ordinaci s čekárnou. Těžko říci, jak se touto výlenkou zabýval dlouho, jak dlouho vůbec hledal vhodnou stavební parcelu, než se mu na jaře r. 1901 naskytla ta pravá příležitost v podobě koupi usedlosti č.p. 48, kterou v té době vlastnila M. Krušinová (rodem Bílková z Kninice), manželka c. a k. berního adjunkta v Litomyšli. V domě, vedle příležitostných nájemníků, bydlela též její babička K. Kozlovská. Když tato v dubnu r. 1901 zemřela, prodala M. Krušinová na základě kupní smlouvy ze dne 21. 4. statek včetně přilehlé parcely za 7000 K rak. čs. manželům Novákovým. Záměrem MUDr. Nováka bylo stavět, ponechal si tedy část zahrady a dům č.p. 48 ještě v červenci téhož roku prodal za 6000 K rak. čs. F. Staňkovi, mistru pekaři z Chrudichrom.

21. 7. 1901 vydalo představenstvo obce doktoru Novákově stavební povolení, které se mj. opíralo o projektovou dokumentaci, vyhotovenou stavební firmou Ferdinanda Berky z Boskovic. Tatáž firma také posléze celou stavbu realizovala. 17. 4. 1904 byla vila zkolaudována, načež obdržela od obce popisné číslo 111.

Podrobnější architektonické zhodnocení budovy nechám na odbornících, dovoluji si pouze stručně konstatovat, že F. Berka řešil vzhled vily podle právě aktuálního, řekněme „módního trendu“, jímž se na přelomu 19. a 20. st. stalo tzv. michání slohů (též elektismus). Zatímco čelní fasáda vykazovala do výše prvního

Šebetov, vila č.p. 111 kolem r. 1950.

Pohled do historie domů a obyvatel - vila č.p. 111 v Šebetově

patra ještě zřetelné prvky neorenesance (plasticky vystupující motivy, římsy apod.), sedlovou střechu rozděloval nad hlavním průčelím bohatě zdobený secesní štít, doplněný původně kulatým, vitrážovým oknem, a zakončený větrnou korouhví. Celé první podlaží zaujímal byt o čtyřech pokojích s kuchyní. V přízemí, vpravo od vchodu, se nacházela ordinace s čekárnou, vlevo pak pokojik pro služebnou či kočího.

V r. 1910 zaměstnávali Nováková kuchařku F. Rozbořilovou a služebnou R. Nechutovou. Obě mladé dívky pocházely z Vanovic. O dva koně, bez nichž se žádný lékař té doby neobešel, pečoval kočí A. Brabec, který se přistěhoval z vesničky Tři Studně (u Nového M. na Mor.) Později se v Šebetově oženil a bydlel na č.p. 88.

24. září roku 1920 možná foukal studený vítr, možná padla hustá mlha, či naopak byl vzduch prosycen babím létem - at tak či onak, rozhodně to nic neměnilo na skutečnosti, že toho dne zemřel v nemocnici na Obilním trhu v Brně šebetovský lékař MUDr. J. Novák. Podlehl srdeční slabosti. Hodiny právě dospěly ke třetí odpoledne. - Více jak dvacet pět let působil MUDr. J. Novák v Šebetově a blízkém okolí, a tento kraj neopustil ani po své smrti. Až Vás někdy zavedou okolnosti na evangelický hřbitov do Vanovic, zkuste se vydat po hlavní cestě vzhůru a posléze odbočit vlevo mezi pomníky...

Na podzim r. 1920 pronajala vdova M. Nováková ordinaci i s částí bytu rodině boskovického lékaře R. Treue, který zůstal v Šebetově patrně někdy do poloviny 20. let (přesné datum se zatím nepodařilo stanovit). Poté se vrátil zpět do Boskovic, do ordinace, kterou si zařídil ve svém domě na dnešní tř. Kpt. Jaroše.

Důležitým okamžikem v historii vily č.p. 111 se stává 2. srpen 1928. V tento den M. Nováková svoji nemovitost za odhadní cenu 100 000 Kč prodává a stěhuje se za rodinou do Brna. Dům tak může přivítat nového majitele, či lépe řečeno dvě majitelky, jimiž se, každá ku jedné polovici, stávají sestry Anna Řihová a Vladimíra provd. Sedláková. Protože další osud vily je svázán i s jejich osudem, je zcela na místě, abychom si o obou mladých ženách pověděli něco více.

Když před vánocemi r. 1904 zemřel mladý sedlák Fr. Říha ze Šebetova (č.p. 9), zůstala po něm nejen vdova Anna, ale také dvě malé dcery Anna (1897) a Vladimíra (1902). V r. 1906 se Anna Řihová znovu provdala, tentokrát za V. Blahy, řezníka z Boskovic. Obě dívky tak vyrůstaly společně se svými čtyřmi nevlastními bratry na statku v Šebetově.

Starší ze sester Anna, později provdaná Vojtěchová, vystudovala

v letech 1912-16 Soukromý učitelský ústav v Řepčině u Olomouce. Do konce I. sv. války působila jako výpomocná učitelka na obecné škole v Protivanově. V r. 1919 si v Brně doplnila další vzdělání, načež nastoupila do obecné školy ve Vanovicích, kde také získala definitivum. Posléze učila na měšťanské škole v Kninících; za II. sv. války pak v Šebetově, kde se v r. 1945 stala řidičkou učitelky.

Mladší Vladimíra se v r. 1923 provdala (v Brně u sv. Tomáše) za Františka Sedláka. S trochou nadsázky by se dalo říci, že právě tento okamžik rozhodl o budoucím, zcela novém „poslání“ vily č.p. 111. Leč nepředbíhejme a raději se blíže seznámme s novou postavou našeho vyprávění. Fr. Sedlák se narodil v r. 1897 v Kninících. Otec, rolník Florian Sedlák pocházel z Vážan (č.p. 14), kde na č.p. 5 vlastnil ke konci 19. st. jeho bratr malý obchod s potravinami. Snad právě zde, za pultem strýcova krámků, pochopil mladý František, čemu se chce jednou v životě věnovat. Když k tomu přičteme i druhého Františkova strýce z matčiny strany - Fr. Stríže, který vlastnil zavedený obchod v Rajhradě, kde se také František posléze vyučil obchodním příručím, je zřejmé, že vše snad ani nemohlo dopadnout jinak: dva dny před svatbou, 21. července r. 1923, se Fr. Sedlák stává na základě kupní smlouvy majitelem domu č.p. 158 v Kninících. Zřízení vlastního obchodu s potravinami je jen otázkou času...

Jak jsme si již řekli, v srpnu r. 1928 se Vladimíra Sedláková společně s Annou Řihovou staly majitelkami vily č.p. 111. Obě sestry si dům rozdělily - zatímco Anna bydlela v prvním poschodí, přízemí, včetně místnosti po bývalé ordinaci, připadlo Vladimíře. Dnes již, bohužel, nikdo přesně neodpoví na otázku, kdy začal manžel V. Sedlákově, obchodník Fr. Sedlák, uvažovat o přemístění svého obchodu z Kniníc do Šebetova; zda to bylo ještě před r. 1930, nebo až skutečně v červenci r. 1931, kdy prodává dům v Kninících manželům Ondrouškovým a následně si pronajímá obchodní prostory v právě dostavěném Lidovém domě (součást kina) v Šebetově. Nezdrží se zde však dlouho. Důsledky krize ho totiž přinutí Lidový dům opustit a obchod stěhovat ještě jednou - kam jinam, než do místnosti po bývalé ordinaci v přízemí vily č.p. 111. Napříč těžkostem se však nevzdává. I když v menší míře, pokračuje ve vedení své živnosti až do konce 40. let, kdy je nucen s konečnou platností obchod uzavřít. Fr. Sedlák poté odchází za rodinou do Prahy, kde v r. 1960 umírá. Manželka Vladimíra ho přežije o plných patnáct roků.

Tímto bych mohla vyprávění o osudech obyvatel vily uzavřít, leč neučiním

tak. Čeká na nás totiž ještě jeden příběh - příběh člověka, který s ní rovněž spojil část svého života. Vraťme se tedy ještě jednou do 30. let min. st. V té době žil dům spíše obchodním duchem a nic nenásvedčovalo tomu, že by se do něj mohl ještě vrátit nějaký lékař. A přece se tak stalo, i když v podstatě neslo zase až tak o lékaře: v prvním patře, které obývala rodina Anny Vojtěchové, si patrně někdy kolem r. 1935 (i zde jsou údaje zatím rozporuplné) pronajal místnost dentista Jan Pavel Pistorius. V Šebetově působil celkem více jak deset let - je ironií osudu, že to bylo v době, která pro něho nebyla právě tou nejlehčí.

J. P. Pistorius se narodil v r. 1901 v Chebu jako druhé z pěti dětí v německé měšťanské rodině, která vlastnila na zdejší náměstí zavedenou restauraci. V r. 1921 se s ním, coby s čerstvým absolventem gymnázia, poprvé setkáváme v Boskovicích. Cestu napříč celou republikou nepodniká J. P. Pistorius jen tak náhodou. Podnětem k ní se ve skutečnosti stává inzerát zubního lékaře židovského původu MUDr. Munka, v jehož ordinaci získává J. P. Pistorius postupně vzdělání v oboru zubní technik, posléze dentista. Po závěrečných zkouškách nachází u MUDr. Munka také své první zaměstnání.

Po příjezdu do Boskovic bydlí J. P. Pistorius v židovské čtvrti (v ul. U Vážné studny). Penzion, v němž má pronajatý pokoj, patří v té době židovské rodině

Braunových, s jejichž jedinou dcerou Hildou se také později ožení. (Hildini bratři Max a Leo vlastnili v Boskovicích prosperující textilní továrnu).

O zřízení vlastní praxe začíná J. P. Pistorius uvažovat patrně někdy na počátku 30. let. V Boskovicích se mu sice koncesi získat nepodaří, leč - co nevyjde zde, vychází nopak v nedalekém Šebetově. Mladý dentista si zřizuje ordinaci ve vile č.p. 111 a nepochybně s nadšením se pouští do práce. Tuto radost však velmi brzy vystřídají starosti; starosti o to tíživější, že se přímo dotýkají životů jeho nejbližších. Dostáváme se tak do období II. sv. v.; na jaře r. 1941, těsně před transportem židů z Boskovic, umírá jeho manželka Hilda; jediný syn je nucen nastoupit do druhého odsunu (dětí ze smíšených rodin) a zbytek války prožije v Terezíně; rodina Braunova zahyne během transportu smrtí...

J. P. Pistorius se později znovu oženil, a po odchodu ze Šebetova (koncem 40. let) pracoval v zubním ambulatoriu v Boskovicích, později v nemocnici.

Dovětek. Zcela na závěr nezbývá než dodat, že na tradici svého dědečka, obchodníka Fr. Sedláka, navázala těsně po r. 1990 nynější majitelka, pí. M. Sedláková. A samotná vila? Ta sice v průběhu uplynulých desetiletí prodělala drobné stavební úpravy, přesto se, až na zrušený secesní štít, od svého původního vzhledu nijak výrazně neodklonila.

Manželé V. a F. Sedlákovi před vchodem do vily v roce 1944.

Josef Janků - Arboretum Šmelcovna Boskovice (sponzor Vlastivědných listů)

Šmelcovna 3, 680 01 Boskovice, tel./fax 516 453 071, e-mail: arboretum@smelcovna.cz, www.smelcovna.cz

Provozní doba arboreta: od 15. 3. do 15. 11.: po - ne: 9.00 - 17.00 h.

Vlastivědné listy Boskovicka, vydává Klub přátel Boskovic, o.s., společně s Vlastivědným kroužkem KZM Boskovic. Redakční rada: Mgr. Eva Šmátková, Mgr. Ilja Melkus, Redakce: Jiří Bušina, Plačkova 23, 680 01 Boskovice, e-mail: kpboskovic@post.cz nebo jiri.busina@seznam.cz, kam zasílejte příspěvky, dotazy a připomínky. Vychází 4x ročně jako příloha regionálních novin Boskovicko. Uzávěrka příštího čísla je 15. května 2012.